

17 سپتمبر 2015

داکتر سید عبدالله کاظم

توضیحی درباره یک موضوع تاریخی

پس از نشر مقاله "نگاهی به عروج و افول ستاره اقبال عبدالملک عبدالرحیمی" از این قلم در پورتال وزین افغان جرمن آنلاین بعضی از دوستان گرامی از جمله محترم آقای عظیم عظیمی در فیسبوک بتاريخ 29 اگست با شرحی از علاقمندی خود در موضوع، از من پرسیده اند که اولین وزیر مالیه در دوره شاه امان الله غازی کی بود؟ اگر چه من این موضوع را قبلاً طی یک مقاله مبسوط خود تحت عنوان "برگی از تاریخ و یادی از رجال نامدار کشور _ میرزا میر محمد هاشم خان وزیر مالیه" که بتاريخ 6 جون 2012 در پورتال وزین افغان جرمن آنلاین به نشر رسیده است، به تفصیل نوشته ام، ولی جهت تداعی خاطر چند سطر از آنرا در اینجا اقتباس میدارم: «هنگامیکه امان الله خان بتاريخ 9 حوت 1297 ش به سلطنت رسید، پس از اعدام مستوفی الممالک محمد حسین خان اداره موصوف را که متکفل امور مالیاتی کشور بود، لغو کرد و امور مذکور را به دفتر "ناظر مالیه" سپرد. متعاقباً آنرا به وزارت مالیه مسما ساخت که برگد میرزا محمود خان پوپلزائی در راس آن قرار داشت. میرزا محمود خان در این مقام تا یکسال ایفای وظیفه کرد... و بجایش میرزا میر محمد هاشم خان با تشکیل جدید به حیث وزیر مالیه مقرر شد که تا ختم دوره امانی (28 جدی 1307) در این مقام خدمت کرد.»

از اینکه به جواب سؤال ایشان نسبت مسافرت و بعضی مصروفیت های شخصی کمی دیرتر پرداخته میشود، امید است مرا معذور دارند، ولی قبل از همه در این ارتباط لازم به تصریح میدانم که شاه امان الله غازی اندکی بعد از اعلام سلطنت برای بار اول در تاریخ کشور در فکر تشکیل قوای اجراییه افتاد و ادراستی را بنام "نظارت امور" در ساحات ذیل تأسیس نمود: نظارت امور حربیه، نظارت امور خارجی، نظارت امور داخلی، نظارت امور عدلیه، نظارت امور مالیه، نظارت امور تجارت، نظارت امور معارف، نظارت امور زراعت و نظارت امور نقلیه (بعد از مدتی لغو گردید) و نیز مدیریت مستقله صحیه. در راس هر یک از ادارات مذکور شخصیت های گماشته شدند که بنام "ناظر" آن اداره یاد می شدند، چنانکه در اولین تشکیل صالح محمد خان سپه سالار به حیث "ناظر امور حربیه"، محمود خان طرزی "ناظر امور خارجی"، علی احمد خان شاغاسی "ناظر امور داخلی"، میرزا محمود خان "ناظر امور مالیه" (سابق امین نظام)، غلام محمد خان وردک "ناظر امور تجارت" (سابق پنچات باشی "قاضی محکمه تجارتي")، محمد ابراهیم خان بارکزائی "ناظر امور عدلیه" و عبدالحبیب خان شاغاسی "ناظر امور معارف" و برای مدت بسیار کوتاه سردار عبدالقدوس اعتماد الدوله بنام "صدر اعظم" گماشته شد که همه این ادارات جمعاً تحت ریاست شاه کار میکردند.

این تشکیل تا اواسط سال 1300 ش به همین نام فعال بود، با آنکه در راس بعضی از این مقام ها اشخاصی تغییر و تبدیل شدند. در جوار این تشکیل مجمع دیگری بنام "شورای دولت" ایجاد گردید که ناظران امور بر علاوه بعضی شخصیت های مهم دیگر در آن عضویت داشتند و این شورا در حقیقت متکفل طرح پالیسی ها در امور اجرایی و تقنینی بود. قابل ذکر است که مرحوم غباردر کتاب "افغانستان در مسیر تاریخ" (جلد اول، صفحه 795) بجای آنکه از کلمه معمول آنوقت "نظارت و ناظر" کار گیرد، از کلمه "وزارت و وزیر" که تا آنوقت رسمیت نداشت و قابل تصحیح میباشد، استفاده کرده است.

د پانو شمیره: له 1 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

پادونه: دلېکنې د لېکنيزې بڼې پاروالي د لېکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په ځير و لولۍ

طی همین دوره به هدایت شاه امان الله و به کمک بعضی از متخصصین ترکی مسوده "نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان" که در حقیقت طرح اولین قانون اساسی کشور است به شمول "نظامنامه تشکیلات اساسی افغانستان" و بعضی دیگر از نظامنامه های تدوین گردید و پس از غور و تصویب شورای دولت تصمیم بر آن شد تا تدویر لویه جرگه مصوبه های آن نظامنامه ها بوسیله امر شاه یعنی به اصطلاح امروز توسط "فرامین تقنینی" نافذ گردند. لذا در اواسط سال 1300 ش به استناد دو نظامنامه فوق الذکر اولین کابینه افغانستان به شکل مدرن تشکیل گردید که اسم "نظارت" به "وزارت" تبدیل شد و "ناظران امور" نیز هریک مسما به "وزیر" شدند. همچنان در آنوقت هر شخص در راس مقامات فوق در جوار امضا، مهر رسمی نیز داشتند که این شیوه نیز بعد از تحول دنبال شد و در مهر هریک بجای "ناظر" کلمه "وزیر" حک گردید.

اکنون برمیگردم به موضوع اولین وزیر مالیه، طوریکه فوقاً تذکر رفت از شروع سلطنت اعلیحضرت امان الله خان تا اواسط سال 1300 ش محترم برگد میرزا محمود خان پوپلزائی به سمت "ناظر امور مالیه" و بعد از نیمه سال مذکور با تغییر نام مقام به حیث "وزیر مالیه" ایفای وظیفه کرد. در زمستان سال مذکور ایشان به دلایلی از این مقام کنار رفتند و تا اخیر زندگی به هیچ مقامی دیگر منسوب نگردیدند و حتی اسم شان در جمله وکلای لویه جرگه 1303 نیز دیده نشد. در زمستان 1300 ش بعوض ایشان میرزا میر محمد هاشم خان به حیث وزیر مالیه مقرر و تا ختم دوره امانی مدت تقریباً هفت سال در این مقام کار کردند.

اینکه چرا میرزا محمود خان در سن تقریباً کمتر از چهل سال، از کار کناره گرفتند، معلومات دقیق در دست نیست و ظاهراً گفته میشود به دلیل تکلیف چشم، اما فرزند معزز شان جناب محترم حامد محمود از قول سیدقاسم خان (باجه اعلیحضرت امان الله خان) که در آنوقت در وزارت خارجه کار میکرد، دلیل استعفی را حمایت از پیشنهاد حکومت برتانیه مبنی بر اعطای کمک های پولی بطور غیر علنی برای بعضی پروژه مهم دولت افغانستان میدانند که در شورای دولت مطرح گردید و عده زیاد اعضای شورا از آن حمایت نکردند و آنرا مغایر با سیاست متوازن دولت افغانستان دانستند که در آنوقت متمرکز به برقراری یک سیاست دوستانه دولت افغانستان با انگلیس و شوروی بود. به اساس روایت مرحوم سید قاسم خان همین موضوع موجب شد که میرزا محمود خان از مقام وزارت مالیه استعفی دهد. (دیده شود مقاله محترم حامد محمود: "آزموده را آزمودن خطاست؟"، منتشره مجله "درد دل افغان"، شماره 43، صفحه 47 و 48)

دلالتی دیگری نیز احتمالاً در اینکار موجود بوده، از جمله روابط نزدیک میرزا محمود خان از قدیم با نائب السلطنه نصرالله خان و بخصوص هنگامیکه موصوف در جلال آباد پس از شهادت امیر حبیب الله خان اعلان پادشاهی کرد، ولی بزودی از آن منصرف و به امان الله خان بیعت نمود. با آنکه روابط اعلیحضرت امان الله خان با نائب السلطنه نصرالله خان پس از این رویداد خوب نبود و نصرالله خان در ارگ زیر نظارت قرار داشت، گفته می شد که میرزا محمود خان روابط دوستانه خود را با موصوف ادامه داده و این وضع بر روابط او و شاه امان الله خان سایه افکنده بود (والله اعلم). به هر حال و به هر دلیلی که بود، مدت کار میرزا محمود خان پوپلزائی در مقام وزارت مالیه فقط در حدود چهار ماه بیش نبود و ایشان در زمستان سال 1300 وظیفه را واگذار شدند و بجای شان میرزا میر هاشم خان که در آنوقت "امین نظام" و آمر همه "ماشینخانه حربی افغانستان" بودند و نیز به حیث معین وزارت مالیه کار میکردند، مقرر شدند.

اینکه میرزا میر محمد هاشم خان در مدت 7 سال خدمت به حیث وزیر مالیه چه خدمات بزرگی را در امور مالی کشور انجام داد و تا اخیر زندگی به حیث یک حامی استوار نهضت امانی جانبازانه سعی و تلاش کرد، موضوعیست که شرح آن در این مختصر نمی گنجد. اینجانب به حیث نواسه ایشان با افتخارکامل فشرده ای از کارنامه های شانرا و اینکه چگونه در اولین روز سلطنت اعلیحضرت شهید محمد نادرشاه بطور مرموز و فجائی به شهادت رسیدند، طی یک مقاله

د پانو شمیره: له 2 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی دلیکنیزی بڼی پاروالي دلیکوال په غاره ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرولو مخکې په څیر و لولۍ

مستند که در آغاز این نوشته از آن یاد کردم، به نشر رسانیدم. تطبیق این همه نوآوریها در عمل و تبدیل آن به یک سیستم قابل اجراء با تمام مشکلاتی که در تصفیه معاملات قبلی وجود داشت، توأم با بعضی کار شکنی ها، بخصوص سیستم جدید مالیات تغییر از جنس به نقد و نیز ترتیب بودجه سالانه دولت و بررسی های حسابی آن چه بطور قبلی و چه بطور بعدی که در آن عصر جدیداً رویدست گرفته شد، کار ساده نبود و از عهده ای هرکس بدر شده نمیتوانست. این تحول بنیادی در حقیقت تهداب گذاری نظام مالی کشور بود که آنقدر به دقت در جزئیات مورد تطبیق و اجراء قرار گرفت که تا سالهای بعد همان سیستم ادامه یافت.

اعضای کابینه اعلیحضرت غازی شاه امان الله در اوائل سال 1303 ش (1924 میلادی)

(فوتوی منتشره در جریده امان افغان)

وزیر حرب : محمد ولی خان

وزیر خارجه : محمود طرزی

وزیر داخله : عبدالعزیز خان بارکزی

وزیر مالیه : میرزا میرهاشم خان

وزیر تجارت : عبدالهادی خان داوی

وزیر عدلیه : حیات الله خان

وزیر معارف : فیض محمد خان زکریا

وزیر دربار : محمد یعقوب خان

رئیس شورا : شیر احمد خان

مدیر مستقل طبیه : محمد کبیر خان سراج

یاور اول حضور : محمود خان شاغاسی

به دلیل همین خدمات بزرگ و تاریخی میرزا میرهاشم خان در امور پولی و مالی کشور بود که وزیر مالیه عبدالملک خان عبدالرحیمزی در زمان صدارت شهید محمد داؤد خان در سال 1356 تصمیم گرفت تا یک فوتوی بزرگ آن خدمتگار صدیق وطن را به حیث بنیان گذار واقعی آن وزارت و مجری تحولات بنیادی در امور مربوطه در دهلیز آن وزارت نصب نماید و نیز فوتوی میرزا میرهاشم خان را در اولین شماره جریده "ثروت" که پس از انقطاع پنجاه سال باردیگر در سال 1356 ش بنام "وته - ثروت" انتشار یافت، با ذکر مختصر کارکردهای شان به نشر برساند.

در ادامه این نوشته برای معلومات مزید علاقمندان موضوع خالی از دلچسپی نخواهد بود تا بعضی از مواد دو نظامنامه مهم را که فوقاً ذکر شد، یعنی "نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان" که اولین قانون اساسی کشور میباشد و نیز "نظامنامه تشکیلات اساسی افغانستان" را در ارتباط با تشکیل قوه اجرائیه و نحوه کار آن مختصر ذکر نمایم: یکی از تحولات عمیق دوره امانی همانا تدویر لویه جرگه به حیث یک نهاد تقنینی کشور بود که باید در هر دو سال یکبار بطور منظم دائر میگردد و تمام قوانین "نظامنامه" ها و نیز خط مشی اساسی دولت را مورد غور و تأیید و یا تعدیل قرار میداد. اولین لویه جرگه بتاريخ دوشنبه 7 حوت سال 1301 (مطابق 25 فیروزی 1923 میلادی) در شهر جلال آباد (در حوالی مقبره امیر حبیب الله خان شهید) با اشتراک 872 نفر وکلای ملت که به دلیل زمستان و سرما بیشتر از وکلای سمت مشرقی متشکل بودند، تحت ریاست شاه امان الله غازی دائر گردید و در آن مصوبه بعضی از نظامنامه ها از

د پانو شمیره: له 3 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پاروالي د لیکوال په غاره ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرولو مخکي په څیر و لولئ

جمله دو نظامنامه فوق الذکر که قبلاً به تصویب شورای دولت رسیده و به اثر فرمان تقنینی نافذ گردیده بود، مورد تصویب قرار گرفت و پس از تأیید پادشاه نافذ شد.

"نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان" که بار اول بتاريخ 20 حمل 1302 در "مطبعه دائره تحریرات مجلس عالی وزراء" به شکل "چاپ سنگی" به طبع رسید، جمعاً دارای 73 ماده میباشد که مشتمل به بخش عمومی، حقوق عمومی، تبعه افغانستان، وزراء، مأمورین، مجالس مشاوره و شورای دولت، محاکم، دیوان عالی، امور مالیه، اداره ولایات و مواد متفرقه است و در ذیل آن نوشته شده است: «مواد این نظامنامه اساسی که باتفاق آراء وزرای دولت و تمامی وکلای ملت در مجلس لویه جرگه سمت مشرقی برای اساس دولت علیه افغانستان تصویب شد و 872 نفر اعیان مجلس مذکور در موفقیت [موافقت] آن مهر و امضاً کرده اند، منظور است، ادخال [انفاذ] آنرا در جمله نظامات دولت و اجرای احکام موادش را امر و اراده میکنیم (مهر اعلیحضرت امان الله غازی)

در مورد وزراء این نظامنامه از ماده 25 تا 35 شالوده قوه اجرائیه یعنی حکومت را بیان میدارد، چنانکه ماده 25 آن مشعر است: «در افغانستان وظیفه اداره حکومت مفوض است به هیئت وزراء و اداره مستقله؛ در حین اجتماع هیئت وزراء ریاست مجلس را ذات ملوکانه ایفا مینمایند و اگر ذات شاهانه تشریف نداشته باشند، صدراعظم بوظیفه ریاست می پردازد و اگر صدراعظم اثبات وجود نداشت، از جمله وزراء وزیر اول وظیفه ریاست را اجرا میدارد.» در ماده 28 آمده است: «صدراعظم و دیگر وزراء از طرف قرین الشرف پادشاهی انتخاب و تعیین میشوند.» ماده 29 حاکی از اینست که: «مجلس وزراء مرجع مهمه امور داخلی و خارجی دولت است، مذاکرات مجلس وزراء و قرارداد هائیکه محتاج تصدیق میشوند، بعد امضای اعلیحضرت همایونی در معرض اجراء گذاشته میشوند.» در مورد صلاحیت وزراء ماده 30 حکم میکند که: «وزراء امورات مربوطه وزارت متعلقه خود را به اندازه که در حوصله اختیارات خود شان است، اجراء و مافوق آنرا آنچه رسماً بحضور اشرف ملوکانه تقدیم میشود بحضور اعلیحضرت پادشاهی و آنچه موافق تفصیل لایحه وظایف مجلس وزراء مواد متعلقه مجلس مذکور باشد، به مجلس عالی وزراء تقدیم و القا مینمایند. مجلس وزراء در مورد مواد مقدمه موافق نظامنامه مخصوصه مجلس وزراء مذاکره و مباحثه نموده حل و فصل و آراء خود را امضا مینمایند.» ماده 31 مشعر است که: «هریک از وزراء در سیاست عمومی دولت مشترکاً و در امور وظیفه وزارت متعلقه خود خصوصاً بحضور اشرف ملوکانه مسئول شناخته میشوند.» ماده 35 راجع به تشکیلات هر وزارت چنین حکم میدارد که: «مقدار وزارات و تشکیلات دوائر و وظایف شان در نظامنامه تشکیلات اساسیه توضیح یافته.»

در مبحث مجالس مشاوره و شورای دولت که از ماده 39 تا 49 نظامنامه مذکور ادامه می یابد، در ماده 39 آن آمده است: «در مرکز دارالسلطنه یک هیئت شورای دولت و در نایب الحکومه گی ها و حکومتهای اعلی و حکومتهای درجه اول، دوم و سوم و علاقه داری ها یک مجلس مشوره موجود است.» ماده 40: «اعضای مجالس مشوره و شورای دولت از اعضای طبیعی و اعضای منتخبه مرکب مینمایند.» ماده 41: «اعضای طبیعی مجالس مشاوره از مامورینی که در نظامنامه تشکیلات اساسیه توضیح یافته، تشکیل می یابد و اعضای طبیعی شورای دولت بالمساوی تعداد اعضای منتخبه شورا، رسماً از طرف قرین الشرف اعلیحضرت همایونی منتخب و تعیین کرده میشوند، اعضای منتخبه تماماً از طرف اهالی معین و مقرر میشوند. درباب صورت انتخاب آنها در نظامنامه تشکیلات اساسیه مواد جداگانه موجود است.» ماده 42: «مجالس مشاوره و شورای دولت علاوه بر وظایفی که در نظامنامه تشکیلات اساسیه نشان داده شده، به وظایف ذیل موظف هستند: الف - برای ترقی صناعات، تجارت، زراعت، معارف همه تکالیفی که لازم ببینند، بدولت عرض مینمایند؛ ب - در خصوص مالیات و محصولات و دیگر معاملات حکومت، اگر مخالف اصول نظامات معاینه نمایند، بمقصد اصلاح اینچنین امور بحکومت عرض و الحاح نموده میتوانند؛ ج - اگر در حقوق که موافق این نظامنامه برای اهالی داده شده، از یکطرف اخلال و اضاعه ملاحظه کنند، در نزد حکومت صلاحیت عرض و استغاثه را دارند.»

د پانو شمیره: له 4 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پاروالي د لیکوال په غاره ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرولو مخکي په څیر و لولئ

میر هاشم خان با لباس رسمی و نشانها (سال 1306)

از آنجائیکه محتوای این نوشته بیشتر بر محور امور مالی دولت می چرخد، و اولین بار است که صورت عواید و مصارف دولت طی یک سال (مالی) در بودجه تثبیت و برطبق آن اجراء میگردد، لذا لازم است تا مواد مربوط به مالیات در این نظامنامه را که یک تحول بزرگ در امور مالی کشور محسوب میشود، نیز از نظر گذشتاند: ماده 58: «همه محصولات [مالیات] دولت مطابق قانون مخصوص آن اخذ کرده میشود.»؛ ماده 59: «هرسال برای واردات [عواید] و مصارف دولت یک بودجه تنظیم کرده میشود. این بودجه برای واردات و مصارف دولت اساس بوده همه واردات و مصارف از روی آن اخذ و صرف میشود.»؛ ماده 60: «بعد از تطبیق و اجرای بودجه سالانه یک محاسبه قطعی تنظیم کرده میشود. این محاسبه قطعی مقدار حقیقی واردات و صرفیات این سال را حاوی میباشد.»؛ ماده 61: «برای تحقیق و تدقیق اینکه آیا واردات و مصارف دولت حقیقتاً موافق نظامنامه بودجه ایفا گردیده است یا نه، یک دیوان سنجش تشکیل می یابد (در خصوص دیوان سنجش نظامنامه مخصوص موجود است)»؛ ماده 62: «برای تنظیم محاسبه قطعی و برای تنظیم بودجه و صورت تطبیق و اجرای آن نظامنامه مخصوصه موجود است.»

دومین نظامنامه همانا "نظامنامه تشکیلات اساسیه افغانستان" بوده و یکی از مهمترین و پیچیده ترین نظامنامه های آن عصر است که بعضی مواد آن بالترتیب در مراحل بعدی مورد تعدیل و توضیح قرار گرفته و از نظر اجرائیوی مهمترین رهنمود فعالیت حکومت محسوب میشود. این نظامنامه در چندین باب و فصل و در مجموع مشتمل بر 243 ماده است که بار اول بتاريخ 14 ثور 1302 پس از تصویب لویه جرگه به چاپ رسیده و بتاريخ اول جوزای همان سال از طرف پادشاه توشیح و نافذ گردیده است. در ماده اول آن به تاسی از ماده 25 نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان آمده است که: «در افغانستان وظیفه اداره حکومت مفوظ است به هیئت وزراء و اداره مستقله.» که برطبق همین ماده در فصل اول زیر عنوان "هیئت اداره مرکزیه" در ماده 4، 5 و 6 چنین آمده است:

د پانو شمیره: له 5 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرولو مخکې په څیر و لولۍ

«اداره مرکزیه مرکب است از وزارت ها و اداره مستقله»؛ «وزارات بر وجه ذیل میباشند: اول - وزارت حربیه، دوم - وزارت خارجیه، سوم - وزارت داخلیه، چهارم - وزارت عدلیه، پنجم - وزارت مالیه، ششم - وزارت معارف، هفتم - وزارت تجارت، هشتم - ریاست شورای دولت»؛ «اداره مستقله طبیه مانند دیگر وزارتات براه راست [مستقیماً] در حضور اشرف همایونی مسئول شناخته میشود.»

در مواد بعدی تشکیلات، وظایف و نحوه کار هر یک از وزارتات فوق الذکر بطور جداگانه توضیح و تنظیم گردیده و در فصل دوم "ادارات ولایات" و به همین ترتیب در فصول و ابواب بعدی موضوعات دیگر گنجانیده شده است. در مورد "وزارت مالیه"، طرز کار و تشکیل آن از ماده 40 تا 46 مطالبی گنجانیده شده که بررسی جزئیات آن از حوصله این نوشته بدور است.

در اینجا قابل ذکر میدانم که چاپ اول نظامنامه های فوق بسیار کمیاب است و متأسفانه کمتر مطالبی در مورد رویدادهای اولین لویه جرگه عصر امانی سال 1301 منعقد شده شهر جلال آباد که از اهمیت خاص برخوردار میباشد، به نشر رسیده است و اما خوشبختانه که بسیار موضوعات مورد بحث این لویه جرگه بار دیگر در لویه جرگه 1303 ش منعقد پغمان مورد بحث قرار گرفته و جریان رویداد های آن به قید قلم آمده است. نویسنده خود را بسیار خوشبخت میدانم که این مجموعه های نفیس و کمیاب را در عالم هجرت در اختیار دارد.

در این ارتباط یک نکته مهم قابل یادآوری اینست که محقق محترم محمد علم فیض زاد وقتی کتاب مشهور خود را بنام "جرگه های بزرگ ملی افغانستان (لویه جرگه)..." (طبع اول میزان 1368، چاپ لاهور - پاکستان) تألیف نمود و معلومات در زمینه ارائه کرد، در مورد متن "نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان" دچار یک اشتباه بزرگ شده است، به این زعم که عبارات متن اصلی را که به شیوه ادبیات مروج آن عصر تحریر گردیده بود، به عبارات معمول امروز تبدیل کرده و از اینطریق به اصالت متن اولی صدمه رسانیده است. او اگر میخواست درک متن را برای خوانندگان امروزی آسان سازد، بهتر بود که در جوار متن اصلی، متن "ممثل" را به قلم خود می نوشت تا از یکطرف امانتداری تحقیق رعایت میگردد و از طرف دیگر خواننده میدانست که ترکیب کلمات در متن اصلی و متن ممثل از نظر ادبیات چگونه است. طور مثال آقای فیض زاد ماده 25 نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان را چنین در قید عبارت آورده است: «مسئولیت اداره حکومت بدوش شورای وزراء و ریاست های مستقل است. رئیس شورای وزرا شخص اعلیحضرت است. در غیاب اوشان نایب شان مقام صدارت عظمی را اشغال خواهد کرد و یا در غیاب اوشان وزیر عالی درین سمت خواهد بود.»، در حالیکه متن اصلی به این عبارات رقم یافته است: «در افغانستان وظیفه اداره حکومت مفوض است به هیئت وزراء و اداره مستقله؛ در حین اجتماع هیئت وزراء، ریاست مجلس را ذات ملوکانه ایفا مینمایند و اگر ذات شاهانه تشریف نداشته باشند، صدراعظم بوظیفه ریاست می پردازد و اگر صدراعظم اثبات وجود نداشت، از جمله وزراء وزیر اول و وظیفه ریاست را اجراء میدارد.» به این اساس دیده میشود که متأسفانه در متن مرتبه ای آقای فیض زاد بعضی نارسائی ها به مقایسه متن اصلی وجود دارد و چون نسخه اولی نظامنامه فوق بسیار مهم و در عین حال بسیار کمیاب میباشد، لذا کوشش میکنم متن مکمل و اصلی این نظامنامه تاریخی و مهم را که حیثیت اولین قانون اساسی کشور را دارا است، در یکی از نوشته های بعدی خود برای اهل تحقیق و تدقیق تقدیم دارم.

(یادداشت: یکی از مشکلات عمده در اکثر نوشته ها و تراجم همانا تغییر سنوات وقایع از سنه شمسی به میلادی و برعکس میباشد که اغلب با افزودن 621 بر سنه شمسی مطابقت آنرا با سنه میلادی و برعکس محاسبه میکنند، در حالیکه اگر وقایع از اول ماه جدی تا اخیر حوت صورت گرفته باشد، باید 622 بر عدد علاوه گردد تا مطابقت با سنه میلادی بدست آید و برعکس اگر وقایع در ده روز اخیر ماه دسمبر تا ده روز اخیر ماه مارچ رخ داده باشد، با کم کردن عدد 622 میتوان معادلت آنرا با سنه شمسی بدست آورد.) پایان

د پانو شمیره: له 6 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزي بڼي پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولئ